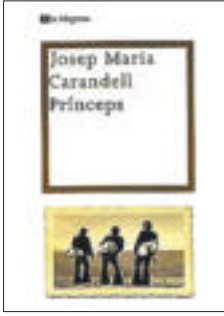

LA REBOTIGA

La Barcelona dels 50

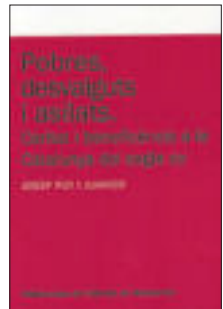
Més conegut com a assagista, poeta i dramaturg, resulta que Josep Maria Carandell (Barcelona, 1934-2003) també tenia una (única) novel·la escrita en català, *Prínceps*. Gran conxedor de la ciutat comtal, com desmòstrà pocs anys després amb l'excel·lent *Guia secreta de Barcelona* (1974), són precisament els escenaris de l'urbs, dels luxosos pisos del passeig de Gràcia a les barraques del Somorrostro de principi dels anys 50, tant protagonistes d'aquesta novel·la com el recent vingut de Reus Eloi Abelló, estudiant de comerç que es formarà en la vida tot passejant per una Barcelona encara grisa amb els seus cosins i amics. **Prínceps**. Josep Maria Carandell. La Magrana. 287 pàgines. 19 euros.

Caritat o beneficència?

En principi, l'atenció als pobres, orfes i gent malalta del cap havia de fer un tomb espectacular al segle XIX, quan l'activitat benèfica gairebé en mans només d'institucions religioses o privades, i sense gaire regulació oficial,

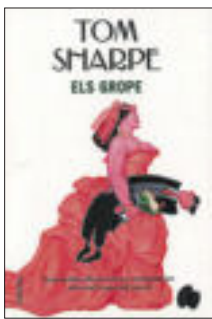
havia de donar pas a una intervenció i una gestió més pública i controlada per una legislació. A aquesta tasca ha dedicat els seus 10 darrers anys l'historiador terrassenc Josep Puy, una tasca que ha donat com a fruit *Pobres, desvalguts i asilats*, resum de la seva tesi doctoral *La beneficència a Catalunya a mitjan segle XIX (1844-1868)*. Que la situació dels interns no va variar espectacularment no hauria de sorprendre. Més de 60 taules amb dades i una bibliografia espectacular reforcen el rigor del treball, dels més complets en la matèria. **Pobres, desvalguts i asilats**. Josep Puy. Publicacions Abadia de Montserrat. 332 pàgs. 29 euros.

havia de donar pas a una intervenció i una gestió més pública i controlada per una legislació. A aquesta tasca ha dedicat els seus 10 darrers anys l'historiador terrassenc Josep Puy, una tasca que ha donat com a fruit *Pobres, desvalguts i asilats*, resum de la seva tesi doctoral *La beneficència a Catalunya a mitjan segle XIX (1844-1868)*. Que la situació dels interns no va variar espectacularment no hauria de sorprendre. Més de 60 taules amb dades i una bibliografia espectacular reforcen el rigor del treball, dels més complets en la matèria. **Pobres, desvalguts i asilats**. Josep Puy. Publicacions Abadia de Montserrat. 332 pàgs. 29 euros.

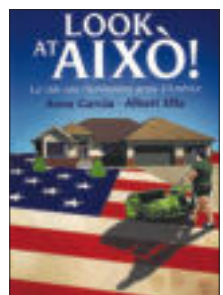
Dones terribles

Són tossudes, relativament agraciades, excèntriques a més no poder... Gairebé tot se'ls pot perdonar a les dones de la històrica casa pairal anglesa de Grope Hall. Però una de les coses més difícils de suportar és la seva obsessió pel sexe. I si no que li expliquin al pobre jovenet de l'Esmond Wiley, que, estranyament seduït per una de les mestresses del matriarcat, ha quedat ben atrapat, fins a l'extrem que l'acaben segrestant. La resta, només sabent que és Tom Sharpe (l'irrepetible autor anglès de l'hilarant sèrie de *Wilt*) qui ha fet el llibre només pot vol dir que les riallades són garantides. **Els Grope**. Tom Sharpe. Columna. 198 pàgines. 17 euros.

Catalans a USA

Només les mares nord-americanes que tenen diners poden portar la canalla a espectaculars centres privats; la resta o deixa de treballar o "ho té fomat". Així les coses, el 2005, només el 42% dels nens del país menors de tres anys estaven escolaritzats... És en el que s'ha fixat durant quatre anys la periodista Anna Garcia mentre el seu marit, Albert Elfa, ha fet de corresponsal de TV-3 als EUA, entre altres coses seguint Obama. Ell parla del nou líder. El resultat és una doble curiosa mirada sobre EUA. **Look at això!** La vida sota l'harmoniosa gespa d'Amèrica. Anna Garcia i Albert Elfa. Cossetània Edicions. 188 pàgines. 13,80 euros.

la del nou líder. El resultat és una doble curiosa mirada sobre EUA. **Look at això!** La vida sota l'harmoniosa gespa d'Amèrica. Anna Garcia i Albert Elfa. Cossetània Edicions. 188 pàgines. 13,80 euros.

Lletres

Havia de ser ell

Es reedita part del dubtós judici a Ferrer i Guàrdia

CARLES GELI

Que los hechos perseguidos en esta causa constituyen un delito consumado de rebelión militar, definido en el artículo 237 del Código de Justicia Militar (...) Considera responsable del mismo, en concepto de autor y como jefe de la rebelión, al procesado Francisco Ferrer Guardia, con las circunstancias agravantes del artículo 173 del mismo Cuerpo legal". La sentència del consell de guerra que el 9 d'octubre de 1909, dissabte, es va dictar a Montjuïc contra el pedagog anarquista i francmaçó com a responsable dels fets de la Setmana Tràgica no deuria sorprendre gaire a ningú i menys a les 150 persones (entre elles, el cònsol i el vicecònsol nord-americans i el vicecònsol anglès) que eren a la sala: el carro anava pel pedregal des de l'inici; calia un cap de turc i a Ferrer i Guàrdia feia temps que l'esperaven. Havia de caure tant sí com no...

La lectura de *Juicio ordinario seguido ante los tribunales militares en la plaza de Barcelona contra Francisco Ferrer Guardia* (que l'editor Olañeta recupera ara 32 anys de la primera edició amb motiu del centenari dels fets) ho deixa clar, si bé només recull el discurs del fiscal i de l'auditor militars però no el de l'advocat defensor, el capità Francisco Galcerán.

El judici i les passes van encentant el lector. El que més sorprèn són les vaguetats de les acusacions i les escasses proves que s'aporten, més tenint present que Ferrer i Guàrdia estava sota estricta vigilància policial des de juny, quan havia tornat de Londres. L'argument que s'escapolia perquè anava en cotxe és inaudit: els dies de la Setmana Tràgica va ser vist anant a peu arreu.

Un dels pocs fets materials

del que s'acusà el pedagog al judici era que havia liderat una manifestació. Diu el fiscal: "Dicho señor [un testimoni] afirma que el martes 27, entre siete y media y ocho y media de la noche, vió un grupo en las Ramblas, frente al Liceo, capitaneado por un sujeto que le pareció Francisco Ferrer Guardia, al que únicamente conocía por fotografía, pero adqui-

Dibuix italià de la mort de Ferrer i Guàrdia.

riendo el convencimiento de que debía ser él, por oírlo decir á los que transitaban por aquel sitio". A banda, no hi va haver cap altre testimoni més.

En aquesta línia, un altre testimoni diu d'una persona que "tiene la seguridad moral" que havia rebut de Ferrer i Guàrdia les instruccions per fer la revolució a Premià. Un tercer afirma, "según referencias" que en el grup que assaltà l'Ajuntament del Masnou un dels oradors hauria dit "que hablaba en nombre de Ferrer". Un quart diu que la partida de 30 homes que donaven voltes per Premià creia que va

ser reclutada per Ferrer i Guàrdia. "Aun cuando lo de la recluta no le consta personalmente, así debía ser puesto que al preguntarse la gente de donde vendrían aquéllos se oía decir: "Son los picapedreros que habrá mandado Ferrer".

Aquests i altres testimonis (van ser més de 70 en un sumari que va superar els 500 folis) és el que sense vergonya anava destacant el fiscal militar. Fins i tot, ja dient clarament que només era "una mera sospecha, nada más que sospecha", n'aporta un altre segons el qual pocs dies abans Ferrer i Guàrdia hauria jugat a Borsa sabedor que baixaria pels futurs fets. Encara és més sospitosa l'actitud de dos oficials del Regimiento de Dragones de Santiago, que haurien trobat dos manifestants amb pistoles Smith suposadament facilitades pel mateix acusat, però tot i així no van ser mai detinguts.

L'advocat ja va deixar anar que "se han unido al proceso cuantas denuncias y anónimos pudieran perjudicar" al seu defensat. I venia a dir també que se li passava factura, en realitat, per la seva tasca amb l'Escola Moderna,

que va arribar a tenir 47 *sucursals*. Gran veritat. No n'havia fet esment el fiscal perquè d'això se'n va encarregar l'auditor general de la Quarta Regió Militar, en el seu dur dictamen. Una frase del pedagog que l'escandalitzava ho resumeix tot: "En todas sus cartas se repite constantemente el concepto de que la obra más revolucionaria del mundo es la educación adecuada de la clase obrera". El mateix dia 9 el declaraven culpable de tot. El dia 13, ja era afusellat. Tres bombes (un ciutadà i dos policies, ferits) foren l'única protesta pública que va tenir lloc a Espanya.

Joventut daurada

PAU DITO TUBAU

Contes de l'era del jazz

Francis Scott Fitzgerald.

Traducció de Xavier Pàmies

Edicions 62

302 pàgines. 21,50 euros

De la triple i excessiva exigència que acostumen a haver de suportar certs escriptors nord-americans, prestigi, riquesa i celebritat, a Francis Scott Fitzgerald (St. Paul, Minnesota, 1896 — Hollywood, 1940) li va fallar en vida la primera, per bé que el temps en va rehabilitar la rellevància, com a mínim als Estats Units, entre el bo i millor de la generació perduda —sobretot per *El gran Gatsby* i *Tendra és la nit*, al costat dels contes del seu admirat Hemingway i dels poemes d'E. E. Cummings, i amb Faulkner com a referent irreductible a banda—, fins a fer justícia a l'escriptor més proper a l'efervescència melodramàtica d'una època en què el seu país va esdevenir el protagonista principal de l'economia i la política mundials.

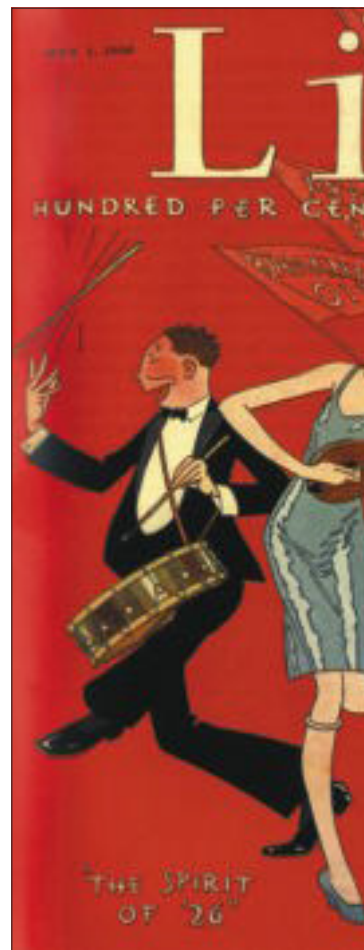
Els contes en què un jove que acostuma a ser ric, ben educat i una mica romàntic festeja o flirteja

amb una noia, la perd com qui perd la flaire d'una flor i després la recupera per casar-s'hi en una festa feliç van ser la font d'ingressos més estable en la carrera literària de Fitzgerald. Els publicava d'un en un i sempre amb bons rèdits en revistes populars, i després els recollia amb títols atrevits com ara el primer, *Flappers and Philosophers* (*Fresques i filòsofs*), o el segon i

Scott Fitzgerald és l'autor més proper al bullici melodramàtic d'una època

seductor *Contes de l'era del jazz*, traduït ara pel sempre impecable Xavier Pàmies, un aplec que pertany a l'època que es desplega entre l'èxit assolit amb precocitat de la primera novel·la, *En aquest costat del paradís* i la gestació de la tercera i encara més coneguda *El gran Gatsby*.

A pesar que a l'hora de recollir en volum els contes de l'era del jazz

Portada de la revista *Life* de 1926, amb el jazz com a protagonista.

Foto històrica: una de les poques imatges del judici a Francesc Ferrer i Guàrdia, feta d'amagat i sense flaix. / MERLETTI

ELS VOSTRES CLÀSSICS

Lectures
de Mandelstam

JORDI LLOVET

Dos anys després que Òssip Mandelstam publicués i divulgues el seu poema dedicat a Stalin (1933) —era cosa fàcil divulgar la poesia a la Rússia de l'època, perquè tothom la memoritzava—, el dictador, que hi havia llegit que tenia “els dits de les mans curts i grossos com els cucs”, entre altres galanies, va telefonar personalment a Boris Pasternak per demanar-li la seva opinió sobre aquest amic seu poeta, un dels més grans de la literatura russa del segle XX. La llegenda diu que Pasternak no va saber ben bé que respondre, potser a causa de la covardia: no fos cas que, per fer un elogi del seu amic, Stalin decidís matar dos ocells d'un sol tret i enviar Mandelstam a l'altra punta de Rússia —cosa que va acabar fent—, i amb ell el futur autor de *Doctor Zhivago*. Diuen que, llavors, Stalin li va deixar anar per telèfon aquesta frase famosa: “Si jo hagués tingut un amic abocat a un gran perill, l'hauria defensat més bé que vostè”. I Mandelstam, amb la seva dona i gran biògrafa d'ell, Nadejda, se'n va anar exiliat a Vorónej. Abans ja hi havia hagut d'altres exilis i repressions, i després vindria l'exili final, el de 1938, a Vladivostok, on Mandelstam va morir el mes de desembre.

Ara tenim la sort de disposar de magnífiques versions en la nostra llengua d'una tria de poemes del gran escriptor rus a càrrec d'Helena Vidal —eslavista de gran categoria, que em fa l'efecte que ha abandonat la Universitat de Barcelona per la porta petita, com sembla que sigui el destí dels millors professors que encara hi queden—, filla d'un altre eslavista, august, i espectadora, per atzars de la convulsa història d'Espanya del segle XX, de la penosa situació de la Rússia soviètica abans de la seva relativa, molt relativa, democratització: això del tsarisme i de les dictadures és una cosa que sempre dura més temps que qualsevol institució.

El cas és que Helena Vidal ha fet la seva tria particular entre el conjunt dels poemaris de l'autor. Elsa Triolet, per exemple, va publicar una antologia famosa de poesia russa a Seghers (1965), i a causa del seu contracte matrimonial (o cosa semblant) amb Louis Aragon, només va incloure un poema del nostre escriptor en el seu llibre, que, per descomptat, no era la dita “Oda a Stalin”. A les lletres hispàniques, Jesús García Gabaldón —que ha estat un dels *mandelstamians* més conspicus del panorama ibèric—, sí que la va incloure, i, molt legítimament, va fer una tria —del tot dissemblant de la d'Helena Vidal— en la qual hi predomina el ressò de l'estètica del grup que va fundar el mateix Mandelstam: el dit “acmeisme”, paraula derivada d'una veu grega que vol dir “cimal”, i moviment que va significar una revitalització del millor simbolisme i la tradició clàssica posats en dubte pels futuristes i, molt especialment, la revifalla de la idea que la poesia és sempre existencial o no res. Tatiana Roy, una altra francesa que admirava aquest poeta, va fer-ne una altra tria, *Poèmes* (Éditions de l'Age d'Homme, 1984), que, potser pel fet que es va imprimir a l'angèlica Suïssa, tampoc no traduïa gairebé cap dels poemes veritablement sagnants i compromesos de Mandelstam, llevat dels “Versos al soldat desconegut”.

Aquesta petita història editorial dóna una idea de les circumstàncies per les quals es difonen, en una llengua estrangera, les obres de determinats poetes que, per ser tan bons, resulten de vegades incòmodes als uns, de vegades als altres. Si un servidor hagués de comprar dos llibres de la poesia d'Òssip per fer-se'n una idea prou general, no tindria cap dubte: l'antologia de García Gabaldón (Igitur, 1998) i aquesta que comentem avui (Quaderns Crema, 2009): es complementen. La primera tira més als postulats estètics i quasi parnassians de l'acmeisme; la segona, que m'ha semblat impressionant, es decanta moralment per una síntesi de les experiències viscudes per l'antòloga i les viscudes per l'autor. Helena Vidal ha vessat al català amb molta eficàcia els versos octosil·làbics i alexandrins (o hauríem de dir-ne hexamètrics, com ja indicava Joseph Brodsky en un assenyalat article del llibre *Menos que uno?*) de l'original, entre els quals hi figuren els següents, que, com hem dit, els ciutadans russos sabien de cor fins fa molt poques dècades: “No ha vingut encara al món | alhora música i paraula, | en cada cosa viva es guarda, | per ella tot es correspon” —de ressò clarament baudeleria—; “No és cosa d'homes adreçar-se a l'Èreb, | la nostra cera és l'arma i el combat. | L'home afronta la sort quan fa la guerra, | la dona mor tot invocant el fat” (de “Tristia”, mig ressò d'Ovidi, mig de l'*Elegia* III de Tibul); “Privat que m'heu de mars i empenta en terra llarga [sembla Ausiàs March!] | i fent recalcar el peu per córrer camp hostil, | ¿què n'heu aconseguit? Poca cosa i covarda: | encara moc els llavis, no m'heu fet emmudir” (poema escrit a l'exili de Vorónej, i reflex del costum de Mandelstam de fabricar els versos amb els llavis abans de posar-los per escrit). En suma: un gran esdeveniment en el panorama de l'edició de poesia de l'any que es va acabant, mentre el temps —ho deia el mateix poeta— no fa més que perdurar.

Estudis, articles i fets de novel·la

El centenari de la Setmana Tràgica ha donat peu enguany a una bibliografia prou interessant, que es mou entre l'assaig i la ficció i la novetat i les millors recuperacions. En podrien destacar els següents:

► **La Setmana Tràgica. Joan Connelly Ullman. Ediciones B. 962 pàgs. 29 euros.** Com passa sovint, ha de ser un historiador de fora, en aquest cas nord-americà, qui ofereixi la visió més exhaustiva sobre els fets, anant als antecedents de l'anticlericalisme i del problema català i culminant-ho amb una cronologia. És de 1968 i fa anys que no es trobava, però segueix sent de referència.

► **La Setmana Tràgica de 1909. L'Arxiu Secret Vaticà. Ramon Corts i Blay. Publicacions Abadía de Montserrat. 607 pàgs. 45 euros.** La gran aportació historiogràfica del centenari, extreta des de Roma. Des de testimonis inèdits de religiosos que van viure els fets, fins a la persecució maçònica i laicista que hi veié el nunci del Vaticà a Madrid, Antonio Vico, passant per algunes (poques) autocrítiques del clergat.

► **La Setmana Tràgica. Tres articles. Joan Maragall. Fragmenta Editorial. 102 pàgs. 11 euros.** L'episodi històric va portar al poeta Joan Maragall a escriure

tres articles per a *La Veu de Catalunya*. Només el primer va publicar-se sense problemes. El segon, *La ciutat del perdó*, duríssim atac contra la burgesia i exercici d'autocrítica social brutal, va ser censurat per Prat de la Riba; el tercer va sortir amb moltíssims retocs. Ignasi Moreta n'ha fet l'edició, contextualitza i afegeix la reproducció d'alguns originals. També els ha recopilat l'historiador Hilari Raguier per a l'editorial Claret (9,95 euros).

► **Barcelona Tràgica. Andreu Martín. Ediciones B. 354 pàgs. 18 euros.** Tocs de gènere negre ambientats a l'estiu de 1909.

Fitzgerald hi va voler afegir unes introduccions breus, descriptives del contingut de cada peça, plenes de comentaris ocurrents i d'apunts biogràfics que anticipen el darrer Cheever i altres deliquescències postmodernes, i que ho va fer amb la intenció de donar unitat a un conjunt heterogeni, afegir més matèria a la feina editada en revistes i afavorir el perfil professional amb què havia fet fama, l'únic nexe d'unió entre els contes es produeix en les diverses versions anecdòtiques de l'esquema de la noia espavilada o descarada i l'heroi *genteel*. Són relats de llengua planera i fór-

signe dels temps —una tesi vàlida, en tot cas, per al Vell Continent— i que era més aviat o sobretot l'excreció d'un cúmul d'experiències personals.

De l'heterogeni aplec final, més enllà dels contes lleugers d'amor i glamur, n'hi ha alguns que figuren per un motiu o altre en les antologies nord-americanes del període, contes com ara *El diamant més gran que el Ritz*, en què una anèdota fantàstica com és la creació d'una immensa muntanya de diamant serveix de punt de partença d'un repàs a les conseqüències de l'afany de lucre del nord-americà en boga, o la rarsa de *El curiós cas d'en Benjamin Button*, una història convertida no fa gaire en pel·lícula, en què el personatge principal neix vell i segueix el curs invers a l'acostumat, fins a morir nadó, i sobretot en l'esplèndid retrat coral de rerefons realista amb aire d'història amarga de John Dos Passos que té com a escenari Nova York, *El Primer de Maig* —un conte escrit just abans de l'aparició de *En aquest costat del paradís*—, en què combina la història d'un fracàs anunciat, vaivens de parelles en *parties* nocturnes i retrats d'escenaris socials on convoca tot el talent per despullar en poques pàgines la futilitat d'una joventut que havia superat la Gran Guerra però encara jugava amb bombolles de sabó.

Els relats són magníficament proclius a mostrar les tensions entre realitat i desig

mula eficaç, d'un estil més dirigit a seduir el lector que a desplegar una peculiar manera de dir, i que amb el temps esdevindrien en la reiteració més desensiscats, més incisius en l'anàlisi, i sobretot més greus; magníficament proclius a mostrar les tensions entre la realitat i el desig, amb personatges incapaços d'afrontar les dificultats a venir, icones d'una decadència que Scott Fitzgerald pretenia convertir en el

